

Ve speciálním vydání Randls Business Bulletin Vám přinášíme informace a zajímavosti týkající se připravovaného zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Nový zákon stanoví **podmínky trestní odpovědnosti** právnických osob, **tresty**, které lze za spáchání trestných činů právnickým osobám uložit a **postup v řízení proti právnickým osobám**. Oproti současné úpravě, kdy jsou právnické osoby zcela trestně neodpovědné, přináší zákon o trestní odpovědnosti právnických osob právnickým osobám **zásadní změny**. **Právnické osoby budou povinny jednat v souladu s tímto zákonem, jakož i s trestním zákoníkem**, v opačném případě budou trestně odpovědné za své jednání a může být proti nim uplatněn **trestní postih**. Trestní postih bude mít dopad jak na **osobu, která jménem právnické osoby jedná**, tak na právnickou osobu samotnou. Jednající osoby se ale nebudou moci za společnost „schovat“ a budou nadále odpovědné samostatně i samostatně. Závěrem tohoto speciálního vydání stručně informujeme o zahraničních úpravách trestní odpovědnosti právnických osob a upozorňujeme na situace, kdy může být právnická osoba trestně odpovědná i za své **jednání mimo Českou republiku**.

HISTORIE A SOUČASNOST

Trestní odpovědnosti právnických osob se rozumí možnost trestně **stíhat právnické osoby za trestné činy, které byly spáchány jejím jménem nebo v jejím zájmu**. Na rozdíl od tzv. anglo-amerického právního prostředí, kde má trestní postih právnických osob mnohaletou tradici, v prostředí tzv. kontinentální právní kultury, do níž patří především evropské státy, včetně České republiky, jde o relativní novinku. Zde se po staletí prosazoval princip tzv. individuální odpovědnosti za trestní jednání, tedy výlučně odpovědnosti fyzické osoby. Požadavek na zakotvení trestní odpovědnosti právnických osob v právních řádech účastnických států dlouhodobě požadují mezinárodní organizace (OSN, OECD, Rada Evropy). Existuje řada **mezinárodních smluv**, které se trestní odpovědnost právnických osob týkají, přičemž i Česká republika je třemi z nich vázána. Zavedení trestní odpovědnosti právnických osob aktivně prosazuje též Evropská Unie. Rada EU vydala množství **rámcových rozhodnutí**, která se této problematice dotýkají a která členskými státy ukládají trestní odpovědnost právnických osob včlenit do svých právních řádů. Nový zákon o trestní odpovědnosti právnických osob navrhla vláda již v roce 2004. Tehdy však návrh neprošel Poslaneckou sněmovnou ČR a **byl zamítnut**. **Současný návrh zákona je velice podobný** návrhu z roku 2004 a v současné době si dává za cíl **odstranit nežádoucí stav našeho právního řádu, který jako jediný v EU neumožňuje postihovat trestné činy spáchané právnickými osobami**.

NÁVRH ZÁKONA – OTÁZKY A ODPOVĚDI

Od kdy bude nový zákon účinný?

Účinnost zákona je plánovaná na 1. září 2011. Vzhledem k tomu, že se návrh nachází teprve ve druhém čtení v Poslanecké sněmovně ČR, lze očekávat, že nabude účinnosti později.

Na koho se zákon vztahuje?

Zákon se vztahuje na právnickou osobu, která má sídlo v České republice, nebo má na území České republiky umístěn podnik nebo organizační složku, anebo zde alespoň vykonává svoji činnost nebo zde má svůj majetek.

Kdy je právnická osoba trestně odpovědná?

Právnická osoba je odpovědná za trestný čin spáchaný jejím jménem nebo v rámci její podnikatelské činnosti, případně za trestný čin spáchaný v jejím zájmu. Právnická osoba může spáchat trestný čin prostřednictvím:

- statutárního orgánu (nebo jeho člena),
- osoby na vedoucí pozici,
- zaměstnance, nebo
- osoby vykonávající rozhodující vliv na řízení právnické osoby (např. společník).

Jaké trestné činy může právnická osoba spáchat?

V návrhu zákona je vymezen taxativní výčet trestných činů, které může právnická osoba spáchat. V praxi se jedná zejména o trestné činy majetkové (např. podvod, legalizace výnosů z trestné činnosti) a hospodářské (např. zkrácení daně, padělání peněz) ale i o širokou škálu dalších trestných činů (např. podplácení, úplatkářství, poškození životního prostředí).

Za jakých okolností může trestní odpovědnost právnických osob zaniknout?

Dle zákona se nelze trestní odpovědnosti právnické osoby zbavit. Trestní odpovědnost dokonce přechází na právní nástupce právnické osoby. Nicméně trestní jednání může právnická osoba napravit prostřednictvím tzv. účinné lítosti. To znamená, že právnická osoba dobrovolně upustí od dalšího trestního jednání a odstraní škodlivý následek svého jednání, případně hrozící nebezpečí včas oznámí. Účinnou lítostí však nelze napravit trestné činy související s podplácením a úplatkářstvím.

Jaké jsou druhy trestů, které lze uložit právnické osobě?

Za trestné činy spáchané právnickou osobou lze uložit tyto tresty:

- zrušení právnické osoby,
- propadnutí majetku, propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty,
- peněžitý trest,
- zákaz činnosti,
- zákaz plnění veřejných zakázek, účasti v koncesním řízení nebo ve veřejné soutěži,
- zákaz přijímání dotací a subvencí, a
- uveřejnění rozsudku.

Jak vysoký může být peněžitý trest?

Soud může právnické osobě uložit peněžitý trest v denní sazbě ve výši od 1000,- Kč do 2.000.000,- Kč. Na rozdíl od fyzických osob není však v návrhu zákona počet denních sazeb omezen. Výše peněžitého trestu tak dle navrhovaného znění zákona závisí pouze na uvážení soudu a není zákonem přímo omezena.

Kdy je možné uložit trest zrušení právnické osoby?

Trest zrušení právnické osoby lze dle návrhu zákona uložit v případě, že právnická osoba se ve své činnosti zabývala převážně páchaním trestných činů. Pokud je právnické osobě tento trest uložen, dnem právní moci odsuzujícího rozsudku právnická osoba vstoupí do likvidace a následně zanikne.

Kdy je možné právníkovi uložit zákaz plnění veřejných zakázek, účasti v koncesním řízení nebo ve veřejné soutěži?

Tento trest lze uložit právníkovi osobě, která se dopustila trestného činu v souvislosti s uzavíráním či plněním smluv vyplývajících z veřejných zakázek, koncesního řízení nebo veřejné soutěže. Trest lze uložit v trvání až 20 let.

Jak právníkovi osoba v trestním řízení jedná a kdo ji zastupuje?

Jméno právníkovi osoby v trestním řízení jedná její statutární orgán, pověřený zaměstnanec, vedoucí organizační složky nebo prokurista. Tyto osoby si mohou zvolit svého zmocněnce, případně přímo obhájce. Jméno právníkovi osoby nemůže však jednat taková osoba, která je ve shodném řízení svědkem nebo obviněným.

Jaký vztah mají řízení o správním deliktu právníkovi osoby a trestní řízení?

Užití obou řízení o tomtéž skutku současně nový zákon vylučuje. Trestní řízení také nelze zahájit, pokud o konkrétním skutku již bylo zahájeno řízení o správním deliktu a naopak. V případě, že o skutku již bylo rozhodnuto ve správním řízení, nelze o tomtéž skutku konat řízení trestní.

Lze uznat či vykonat zahraniční rozhodnutí proti české právníkovi osobě a rozhodnutí českého soudu proti zahraniční právníkovi osobě?

Zákon připoustí uznání a výkon cizozemských rozhodnutí. Cizozemské rozhodnutí je možné za určitých podmínek (zejména jde o trestnost dle českých právních předpisů) uznat a vykonat prostřednictvím návrhu orgánu cizího státu podaného Ministerstvu spravedlnosti. Zákon také počítá s tím, že česká rozhodnutí budou vykonatelná v zahraničí, a to za podmínek stanovených mezinárodní smlouvou, případně v souladu s právním řádem cizího státu.

ZÁKLADNÍ ZMĚNY PRO STATUTÁRNÍ ORGÁNY

Jak již vyplývá z výše uvedeného, nově navrhovaný zákon zásadně **ovlivní také výkon funkce statutárních orgánů**. Členové statutárních orgánů právníkovi osob se sídlem na území České republiky musí dbát na řádný výkon své funkce i na řádnou vnitřní kontrolu v rámci společnosti nyní i s ohledem na možné **trestněprávní dopady pro celou právníkovi osobu**.

Nově tedy:

- Statutární orgán může spáchat trestný čin, který bude **přičitatelný nejen jemu, ale i právníkovi osobě**, ve které svou funkci vykonává.
- Statutární orgán nebo vedoucí pracovník je povinen **kontrolovat výkon zaměstnanců a předcházet vzniku škod** z eventuálního trestního jednání.

Nový zákon umožňuje vést trestní řízení proti statutárnímu orgánu i proti společnosti, přičemž se předpokládá spojení těchto řízení do tzv. **společného trestního řízení**. V takovém případě však statutární orgány nemohou společnost před soudem zastupovat.

ZAHRAIČNÍ ÚPRAVA

Velká Británie – exteritoriální působnost

Trestní odpovědnost právníkovi osob je pro anglosaský právní systém tradiční. Britský právní řád koncipuje zavinění i u právníkovi osob, přičemž úmysl se společnosti přičítá na základě úmyslu člena vedení společnosti, který ji zastupuje. Anglosaské právo přirovnává společnost k lidskému tělu – představenstvo je mozkiem právníkovi osoby, výkonné orgány zase provádějí mechanické operace. Kromě typické odpovědnosti za zavinění existují i případy tzv. *strict liability*, kdy není pro spáchání trestného činu vyžadován úmysl ani nedbalost, a tzv. *vicarious liability*, kdy korporace odpovídá za jednání svých pracovníků. *Strict liability*, v českém právním řádu známá jako tzv. objektivní odpovědnost, se bude uplatňovat i v případě nového britského zákona o úplatkářství, jenž má nabýt účinnosti v průběhu tohoto roku. Tento zákon se bude vztahovat i na cizí právníkovi osoby, které mají úzký vztah k Velké Británii, britský soud bude tedy moci za korupční jednání odsoudit i českou právníkovi osobu. Korupční čin bude postižitelný podle tohoto zákona tehdy, bude-li spáchán v souvislosti s veřejnou funkcí, zaměstnáním či podnikáním a nepodaří-li se společnosti prokázat, že takový čin byl jen excesem z již přijatých protikorupčních opatření společnosti.

Kontinentální právní systém

Kontinentální právo se dlouho drželo zásady, že trestní odpovědnost je možná jen u fyzických osob, tato zásada však byla postupně prolomena ve většině evropských států. Prvním státem, kde k tomu došlo, bylo v roce 1976 Nizozemsko, kde byla zavedena tzv. práva odpovědnost právníkovi osob za všechny trestné činy. V Nizozemsku má tento druh odpovědnosti velký význam zejména v oblasti trestných činů proti životnímu prostředí. Obdobnou úpravu zavedly např. Francie, Polsko nebo Rakousko. U posledních dvou jmenovaných byly přijaty speciální zákony o trestní odpovědnosti právníkovi osob, podobně jak je připravováno v ČR. Naopak ve Švédsku či Španělsku neexistuje možnost odsoudit právníkovi osobu za trestný čin, je však možné jí v trestním řízení uložit vedlejší opatření, jako např. zabavení výnosu, uzavření podniků, likvidace, pozastavení činnosti či soudní správa společnosti. Posledním typem odpovědnosti právníkovi osob v rámci kontinentálního právního systému je německý model, který spočívá na správní odpovědnosti společností na základě zákona o přestupcích.

ZÁVĚREM

Díky tomu, že konstrukce trestní odpovědnosti právníkovi osob je v českém právním řádu novinkou a má mnoho odpůrců i v řadách navrhovatelů zákona, ukáže teprve praxe, do jaké míry bude nový zákon státními orgány vymáhán a zda zákon boji s kriminalitou pomůže, nebo zda se systém ještě více zpřehlední a dopady na kriminální činnost právníkovi osob budou zanedbatelné.